

Dankwoord Spinoza 2013

Ik spreek tot jullie door middel van *Taal*. Iedereen die Nederlands spreekt zal mij begrijpen. Dat lijkt normaal, zo normaal als wij lucht ademen, maar het is eigenlijk heel bijzonder. De meesten van jullie heb ik namelijk nog nooit eerder gezien of gesproken.

We gebruiken taal elke dag. Vaak voor banale dingen: *brood bestellen bij de bakker*, maar ook om extreem ingewikkelde dingen aan elkaar uit te leggen. Robbert Dijkgraaf vertelt over het universum en over de bouwstenen van materie in taal die iedereen begrijpt. Dat ligt niet alleen aan Robbert Dijkgraaf, dat kan hij dankzij het medium taal.

Taal is het medium van ons allemaal: van jong en oud, van leerling tot vakman, van stemmer tot politicus.

Toch weet niemand zeker of een ander hetzelfde begrijpt als we elkaars taal horen. Taal is ook enorm ambigue en vaag. Het is de minimale uitdrukkingsvorm in het hier en nu. Dat wil zeggen dat we zo weinig mogelijk woorden gebruiken om zoveel mogelijk te zeggen.

Hoe is het mogelijk dat ik klanken voortbreng en dat jullie daar betekenis aan toekennen? Betekenis die hopelijk dicht bij de mijne ligt. Hoe hebben we dat met zijn allen afgesproken?

Van wie is die taal “Nederlands”? Niet van Koning Willem-Alexander, niet van mij en ook niet van jou! Niemand “bezit” of is de eigenaar van een taal. Je kunt niet in je eentje een eigen taal maken of veranderen en dan gebruiken met anderen. Dat is alleen weggelegd voor uitzonderlijke taalmeesters zoals Van Kooten en de Bie en dan nog in beperkte mate.

Taal is van niemand en van iedereen. Taal bestaat ook niet alleen maar in ons brein als een hardwired netwerk van neuronen. Taal zweeft tussen ons in als een moeilijk grijpbaar, complex sociaal contract dat niemand ondertekend heeft.

We weten maar bar weinig van dit fascinerende verschijnsel dat zich overal om ons heen bevindt als lucht en dat onze maatschappelijke, economische, sociale en culturele wereld draaiende houdt. Communicatie zonder taal is moeilijk en zonder communicatie kan onze huidige wereld niet functioneren. Geen politiek zonder taal. Waar zou zelfs de wetenschap zijn zonder taal? Wiskunde, logica, informatica, het is allemaal taal: symbool en betekenis.

Sinds kort kunnen we het verschijnsel taal observeren op het Internet waar het massaal digitaal aanwezig is. Het computationeel modelleren van die stromen taal leert ons veel over het verschijnsel zelf. Zo kun je op het Internet zien hoe taal verandert. “Hun hebben” in Google levert nu alleen nog sites van taalpuristen op maar ooit zal dat niet meer zo zijn en zeggen die taalpuristen zelf “Hun hebben de taal veranderd”.

Computersmodellen zijn er niet alleen voor de bestudering van taal, maar onze kennis van taal kan ook worden gebruikt om computers 'slimmer' te maken. Computersmodellen van taal kunnen worden gebruikt om kennis en informatie automatisch uit teksten te halen. Computers kunnen dan het Internet 'lezen' en daarmee een enorme bron aan kennis benutten en op andere manieren aan ons aanbieden. We kunnen daarmee bijvoorbeeld de 'geschiedenis' vastleggen zoals die wordt verteld in de media door dagelijks massale stromen aan nieuws te lezen: *wie* doet *wat waar* en *wanneer*, wie vertelt welk verhaal *hoe*, welke verschillende versies worden er verteld door wie? Hoe komt onze beeldvorming van de wereld tot stand over langdurige processen zoals de financiële crisis? Als computers alle losse berichtgeving over de crisis kunnen lezen en aan elkaar knopen dan ontstaat er een ongelooflijk rijke reeks aan geschiedenissen en verhalen. Dat levert nieuwe inzichten maar ook over hoe we die periode hebben ervaren en beschreven in de media.

Taal en wat we zeggen met taal is een spiegel van wie we zijn: een zelf-gecreerde werkelijkheid.

Ik wil NWO graag hartelijk danken voor deze prijs: de erkenning en de geestelijke vrijheid die dit geeft. Ik ben bijzonder blij met de toekenning van de Spinozapremie en zie het als een erkenning voor mijn vakgebied dat stilletjes op de achtergrond onderzoek doet naar de zuurstof van de geest en ons denken: taal.

Mijn dank gaat uit naar degenen die in mij geloofd hebben en mij altijd hebben gesteund. Ten eerste, mijn vrouw Anja en mijn kinderen Sam en Niqee: mijn grootste fans en degenen die mij het meest hebben moeten missen: dagen, avonden, weekenden en soms zelfs vakanties, soms fysiek en vaak in geest.

Ik wil verder graag mijn voorganger aan de VU bedanken: Professor Willy Martin. Hij heeft mij gevraagd als zijn opvolger en zich sterk gemaakt voor mijn aanstelling terwijl zijn leerstoel eigenlijk werd opgeheven na zijn pensioen. Van het een kwam het ander en heeft de Faculteit der Letteren in mij durven investeren toen ze mij full-time hebben aangesteld als hoogleraar met een onderzoeksprofiel terwijl er geen formatie voor was. Voor een Faculteit waar de middelen schaars zijn en het veld breed getuigt dat van moed die ik vandaag kan belonen met deze prijs. Veel steun heb ik daarbij ervaren in het bijzonder van onze decaan Michel ter Hark en voormalig rector Lex Bouter voor hun grenzeloze vertrouwen en gedrevenheid om top-onderzoek te stimuleren en uit te dragen.

Ook bedank ik alle geweldige collega's uit talloze projecten in binnen- en buitenland, waar ik veel van heb geleerd en bij wie ik veel inspiratie heb opgedaan. Tenslotte, mijn vader bij wiens fascinatie voor wetenschap, natuur en techniek het allemaal ooit voor mij begonnen is.